

Munich Personal RePEc Archive

Emerging models of capitalism in Poland and CEE countries in comparison to Western European countries

Prochniak, Mariusz and Rapacki, Ryszard and Gardawski,
Juliusz and Czerniak, Adam and Horbaczewska, Bozena and
Karbowski, Adam and Maszczyk, Piotr and Towalski, Rafal

Warsaw School of Economics

May 2017

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/83977/>

MPRA Paper No. 83977, posted 19 Jan 2018 16:09 UTC

Mariusz Próchniak, Ryszard Rapacki, Juliusz Gardawski, Adam Czerniak, Bożena Horbaczewska, Adam Karbowski, Piotr Maszczyk, Rafał Towalski

Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

WYŁANIAJĄCE SIĘ MODELE KAPITALIZMU W POLSCE I KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ NA TLE EUROPY ZACHODNIEJ¹

---

1. Wprowadzenie

W niniejszym artykule przedstawiamy wyniki badania, którego celem było wzbogacenie obrazu empirycznego i – dzięki temu – lepsze zrozumienie natury kapitalizmu powstającego w Polsce i innych nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej z Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW11). W tym celu przeprowadzamy analizę porównawczą architektury instytucjonalnej wyłaniającej się w krajach EŚW11 na tle modeli rozwiniętego kapitalizmu współistniejących w krajach UE15.

W naszym badaniu wykorzystujemy podejście i typologię modeli kapitalizmu w rozwiniętych krajach zachodnich, zaproponowane przez Bruno Amable'a (2003). Uwzględniamy w nim także specyficzne cechy 'matrycy instytucjonalnej' (North, 1989) w krajach EŚW, wynikające m.in. z procesu transformacji systemowej oraz spuścizny po gospodarce socjalistycznej (a szerzej – z zależności ścieżkowej), co było możliwe dzięki istotnym modyfikacjom i rozszerzeniu oryginalnych ram analitycznych przyjętych przez Amable'a. Równolegle, wykorzystujemy także własne narzędzia analityczne, skonstruowane na potrzeby tego badania, umożliwiające kwantyfikację wyników dokonanych porównań.

Naszym głównym zamierzeniem badawczym jest ocena stopnia podobieństwa (lub jego braku) Polski i pozostałych krajów EŚW11 do każdego z czterech modeli kapitalizmu w Europie Zachodniej wyróżnionych przez Amable'a. W naszym badaniu każdy z tych modeli jest reprezentowany przez jeden 'idealno-typowy' kraj za-

---

¹ Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki (UMO-2014/13/B/HS4/00549). Artykuł został opublikowany jako: M. Próchniak, R. Rapacki, J. Gardawski, A. Czerniak, B. Horbaczewska, A. Karbowski, P. Maszczyk, R. Towalski (2017). Wyłaniające się modele kapitalizmu w Polsce i krajach Europy Środkowo-Wschodniej na tle Europy Zachodniej. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 489, 313-327.

chodnioeuropejski (UE15). Na tym etapie badań nie zamierzamy jednak przesądzać, czy w krajach EŚW11 powstaje jeden, odrębny model postkomunistycznego kapitalizmu, współistnieje kilka różnych odmian tego modelu, czy też raczej następuje tam konwergencja instytucjonalna w kierunku któregoś (którychś) z czterech dojrzałych modeli kapitalizmu typu zachodnioeuropejskiego.

Artykuł ma następującą strukturę. W punkcie 2 przedstawiamy w skrócie tło teoretyczne i empiryczne naszego badania. Punkt 3 zawiera opis wykorzystanych danych i zastosowanej metody badań. W punkcie 4 omawiamy wyniki przeprowadzonej analizy empirycznej, zaś w części końcowej podsumowujemy nasze najważniejsze ustalenia.

2. Przegląd literatury

Istotny wkład do dyskusji nad różnorodnością odmian kapitalizmu wniosły badania Bruno Amable (2003). Postawił on w swoich dociekaniach dwa fundamentalne pytania: (1) jakie mechanizmy określają efektywność instytucji gospodarki kapitalistycznej oraz (2) jak należy rozumieć efektywność instytucji, a także z czyjego punktu widzenia tę efektywność należy oceniać? Amable na podstawie powyższych pytań postawił interesującą tezę, że rozwój instytucji w danej gospodarce odwzorowuje swoisty polityczny kompromis między różnymi społecznymi grupami interesu, a każda zmiana instytucjonalna narusza istniejący w społeczeństwie układ interesów oraz wymaga silnego społecznego poparcia, aby mogła zostać wprowadzona.

Amable (2003) w swojej pracy wyróżnił pięć podstawowych obszarów instytucjonalnych gospodarki kapitalistycznej, tj.:

1. Konkurencja na rynku produktów.
2. Instytucje rynku pracy oraz sieć kontraktów płacowych.
3. System pośrednictwa finansowego oraz nadzoru korporacyjnego.
4. System zabezpieczenia społecznego.
5. System tworzenia wiedzy (edukacja, badania, innowacje).

W wyniku pogłębionej analizy tych wymiarów architektury instytucjonalnej gospodarki (m.in. z wykorzystaniem zaawansowanych metod statystycznych) Amable zidentyfikował pięć modeli kapitalizmu współwystępujących w grupie krajów rozwiniętych:

- model anglosaski (Wielka Brytania, USA, Australia, Nowa Zelandia, Irlandia),
- model socjaldemokratyczny (inaczej - nordycki lub skandynawski: Szwecja, Norwegia, Dania, Finlandia),
- model kontynentalny (Francja, Niemcy, Holandia, Austria),

- model południowoeuropejski (śródziemnomorski: Grecja, Włochy, Hiszpania, Portugalia),
- model azjatycki (Japonia, Korea Południowa).

Propozycja teoretyczna Amable posłużyła jako inspiracja dla innych badaczy, którzy na podstawie jego podejścia rozwinęli własne, oryginalne badania. Warto w tym kontekście wspomnieć o koncepcji Beaty Farkas (2011, 2013). Farkas, korzystając z danych zaczerpniętych z OECD, Eurostatu, ECB, Banki Światowego, Fraser Institute oraz UNCTAD, jako pierwsza przedstawiła kompleksową typologię kapitalizmu obejmującą także kraje Europy Środkowo-Wschodniej. Przeprowadzona przez nią analiza empiryczna wykazała, że kraje Europy Środkowo-Wschodniej utworzyły własny, tzw. postkomunistyczny model kapitalizmu. Jedynie Słowenia nie została zaklasyfikowana jako kraj o kapitalizmie postkomunistycznym, a jej gospodarka została przyporządkowana modelowi kontynentalnemu. Zdaniem Farkas trzema konstytutywnymi cechami modelu postkomunistycznego są: (1) relatywny brak kapitału krajowego w gospodarce, (2) stosunkowo słabo rozwinięte społeczeństwo obywatelskie oraz (3) silny wpływ Unii Europejskiej na ład instytucjonalny krajów tego modelu.

3. Dane i metoda badania

Porównanie krajów EŚW do państw Europy Zachodniej następuje w sześciu obszarach instytucjonalnych, stanowiących rozszerzenie podejścia Amable'a (2003): 1) konkurencja na rynku produktów, 2) rynek pracy i stosunki przemysłowe, 3) sektor pośrednictwa finansowego, 4) system zabezpieczenia społecznego, 5) system tworzenia wiedzy, 6) rynek mieszkaniowy. Jako kraje odniesienia zostały wybrane państwa uznane za typowych przedstawicieli danego modelu kapitalizmu: Niemcy (model kontynentalny), Hiszpania lub Włochy (model śródziemnomorski), Szwecja (model skandynawski) i Wielka Brytania (model anglosaski).

W każdym obszarze instytucjonalnym przeprowadzono analizę porównawczą na podstawie sześciu zmiennych, z których trzy reprezentują nakłady, tj. uwarunkowania instytucjonalne, a trzy pozostałe – wyniki regulacji instytucjonalnych. Wybór zmiennych został dokonany w oparciu o wcześniejsze badania [autorzy 2016], znaczenie ekonomiczne i statystyczne danej zmiennej oraz dostępność danych. W efekcie do analizy zostały wybrane następujące zmienne.

Konkurencja na rynku produktów: 1) regulacja rynku produktów (OECD, 2017) [PMR]; 2) bariery wejścia (Institutional Profiles Database, 2017) [BAR]; 3) wolność biznesu (Heritage Foundation, 2017) [BF]; 4) liczba przedsiębiorstw na milion mieszkańców (Eurostat, 2017) [FIR]; 5) liczba nowo zarejestrowanych firm na 1000

osób w wieku 15-64 lata (World Bank, 2017) [NEW]; 6) intensywność lokalnej konkurencji (Global Competitiveness Report, 2017) [COM].

Rynek pracy i stosunki przemysłowe: 1) poziom uzwiązkowienia (Fulton, Workers' participation database, ETUI 2013) [TUD]; 2) zasięg układów zbiorowych pracy (Fulton, Workers' participation database, ETUI 2013) [CAC]; 3) wskaźnik partycypacji pracowniczej (Fulton, Workers' participation database, ETUI 2013) [EPI]; 4) odsetek zatrudnionych na czas określony (Eurostat) [TER]; 5) odsetek dorosłych uczących się przez całe życie (Eurostat) [LLT]; 6) odsetek młodzieży nie uczącej się i nie pracującej (Eurostat) [NEET].

Pośrednictwo finansowe: 1) kredyt krajowy dla sektora prywatnego (% PKB) [DCPS]; 2) bezpośrednie inwestycje zagraniczne – napływ (% PKB) [FDII]; 3) aktywa funduszy inwestycyjnych (% PKB) [MFA]; 4) kapitalizacja rynku akcji (% PKB) [SMC]; 5) koncentracja w sektorze bankowym (%) – aktywa 3 największych banków komercyjnych do aktywów wszystkich banków komercyjnych [BC]; 6) wartość brutto papierów dłużnych w portfelach inwestycyjnych (% PKB) [PDA]. Wszystkie zmienne pochodzą z Banku Światowego (World Bank, 2017).

System zabezpieczenia społecznego: 1) udział transferów w PKB [BtGDP]; 2) udział wydatków publicznych ukierunkowanych na rodziny w całości wydatków publicznych [GFtE]; 3) udział wydatków publicznych na ochronę zdrowia w całości wydatków publicznych [GHtE]; 4) współczynnik Giniego [GC]; 5) współczynnik płodności [FR]; 6) oczekiwana długość życia w zdrowiu (w latach) dla osób w wieku 65 lat [HLY65]. Wszystkie zmienne pochodzą z Eurostatu (2017).

Tworzenie wiedzy: 1) wydatki na badania i rozwój (% PKB) [RDEX]; 2) zasoby ludzkie w sektorze nauki i techniki (% aktywnej zawodowo populacji) [HRST]; 3) publiczne wydatki na edukację (% PKB) [PEE]; 4) wartość obrotów przedsiębiorstw osiąganych dzięki wprowadzeniu innowacji (% wartości całkowitych obrotów osiąganych przez przedsiębiorstwa) [TOFI]; 5) wartości eksportu produktów *high-tech* (% całkowitej wartości eksportu) [HTE]; 6) liczba zgłoszeń patentowych do EPO na milion mieszkańców [PATE]. Wszystkie zmienne pochodzą z OECD (2017).

Rynek mieszkaniowy: 1) udział mieszkań własnościowych (Eurostat) [OOH]; 2) relacja wysokości czynszu do dochodu (obliczenia własne na podstawie danych Eurostatu i numbeo.com) [RTI]; 3) wartość udzielonych kredytów mieszkaniowych (% PKB) (Hypostat) [MRT]; 4) udział mieszkań będących własnością państwa (obliczenia własne na podstawie danych Housing Europe, TenLaw, OECD i źródeł krajowych) [SOC]; 5) dochody z podatku od nieruchomości (% PKB) (Eurostat) [TAX]; 6) łatwość uzyskiwania pozwoleń na budowę; odległość od lidera (World Bank Doing Business Report) [DBC].

Dla powyższych zmiennych zebrano najnowsze dostępne dane (zazwyczaj dla 2014 lub 2015 r.). Następnie dla każdej zmiennej obliczono współczynnik podobieństwa między krajem EŚW a krajem Europy Zachodniej. Jest to nowa metoda, opracowana przez nas na potrzeby tego badania. Współczynnik podobieństwa przyjmuje

wartość 100, jeśli kraj EŚW wykazuje identyczne notowanie danej zmiennej jak kraj Europy Zachodniej. Z kolei wartość 0 zostaje przypisana wówczas, gdy obserwacja dla państwa EŚW wykracza poza następujący przedział:

$$\left(X_{refC} - 3 \times \text{st.dev.}(X_1 \dots X_{15}); X_{refC} + 3 \times \text{st.dev.}(X_1 \dots X_{15}) \right),$$

gdzie X_{refC} jest wartością zmiennej X dla kraju odniesienia (reprezentującego dany model kapitalizmu), a $\text{st.dev.}(X_1 \dots X_{15})$ jest odchyleniem standardowym zmiennej X w całej analizowanej grupie. Oznacza to, że wartość 0 (brak podobieństwa) występuje, jeśli kraj EŚW różni się o ponad 3 odchylenia standardowe od kraju odniesienia, przy czym nie ma znaczenia kierunek rozbieżności. W przypadku gdy wartość zmiennej dla kraju EŚW znajduje się wewnątrz powyższego przedziału, współczynniki podobieństwa są obliczane proporcjonalnie do odległości między wartością w kraju odniesienia a wartością graniczną przedziału.

Na podstawie obliczonych współczynników podobieństwa konstruujemy sześciokąty podobieństwa. Służą one do porównania krajów EŚW do referencyjnych państw Europy Zachodniej. Wierzchołki sześciokątów reprezentują zmienne składające się na dany obszar instytucjonalny. Im większe jest wypełnienie sześciokąta, tym większe podobieństwo krajów w danym obszarze.

4. Wyniki analizy empirycznej

Rysunki 1 – 6 przedstawiają sześciokąty podobieństwa Polski do 4 krajów odniesienia z Europy Zachodniej (wartości na osiach to współczynniki podobieństwa dla poszczególnych zmiennych). Dodatkowo zostały obliczone współczynniki podobieństwa dla całych obszarów instytucjonalnych (jako średnie dla sześciu zmiennych), a na ich podstawie – współczynniki podobieństwa dla krajów EŚW (jako średnie współczynników podobieństwa dla sześciu obszarów). Te ostatnie wartości są podane w tabeli 1.

4.1. Konkurencja na rynku produktów

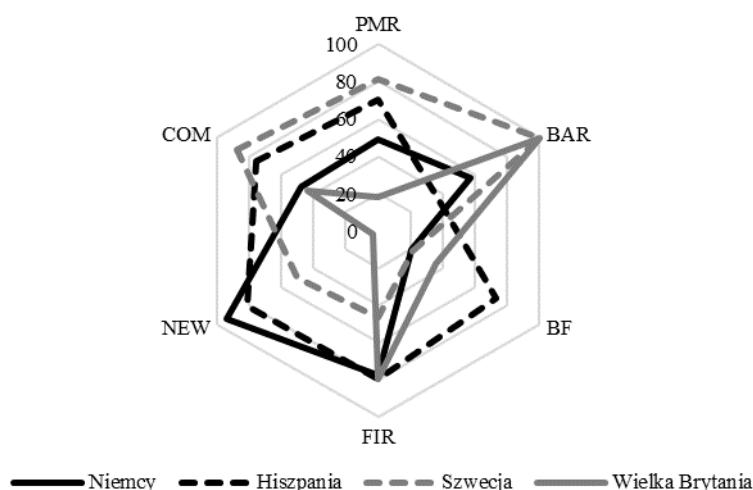
Zmienne: regulacja rynku produktów [PMR], bariery wejścia [BAR] oraz wolność biznesu [BF] można traktować jako instytucjonalne uwarunkowania konkurencji na rynku produktów (zmienne nakładów), zaś trzy kolejne zmienne: liczba przedsiębiorstw [FIR], liczba nowo zarejestrowanych firm [NEW] oraz intensywność konkurencji [COM] są miarami efektów konkurencji.

Analiza powyższych sześciu zmiennych wskazuje, że Polska jest najbardziej zbliżona do Hiszpanii. Współczynnik podobieństwa do Hiszpanii wynosi 69,2%, zaś dla pozostałych trzech krajów odniesienia jest on niższy: 64,5% (Szwecja), 57,6% (Niemcy) i 46,6% (Wielka Brytania). Jak widać, w przypadku konkurencji na rynku

produktów Polska jest najbardziej podobna do śródziemnomorskiego modelu kapitalizmu.

Przy porównaniu Polski i śródziemnomorskiego modelu kapitalizmu rzuca się w oczy brak instytucjonalnej komplementarności. Największe podobieństwo do Hiszpanii występuje w obszarze wyników, zaś w zakresie nakładów jest ono zdecydowanie mniejsze (zwłaszcza w przypadku zmiennej: bariery wejścia). Pod względem nakładów mierzonych zmiennymi PMR oraz BAR, Polska cechuje się względnie dużym podobieństwem do Szwecji, tj. skandynawskiego modelu kapitalizmu.

W obszarze konkurencji na rynku produktów wszystkie kraje Europy Środkowo-Wschodniej z wyjątkiem Estonii są najbardziej zbliżone do Hiszpanii. Ten ostatni kraj wykazuje najsilniejsze podobieństwo do Wielkiej Brytanii.

Rys. 1. Porównanie Polski do krajów odniesienia w obszarze konkurencji na rynku produktów

Źródło: opracowanie własne.

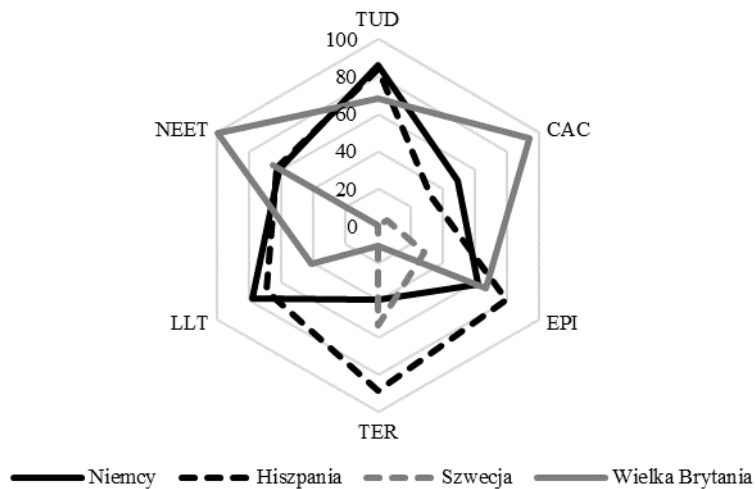
4.2. Rynek pracy i stosunki przemysłowe

Trzy pierwsze zmienne, tj. poziom uzwiązkowienia [TUD], zasięg układów zbiorowych pracy [CAC] i wskaźnik partycypacji pracowniczej [EPI] są zmiennymi nakładowymi, zaś odsetek zatrudnionych na czas określony [TER], odsetek dorosłych uczących się przez całe życie [LLT] oraz odsetek młodzieży nie uczące się i nie pracującej [NEET] opisują sferę rezultatów.

Analiza uzyskanych wyników pokazuje istotne podobieństwo Polski do Hiszpanii (średni współczynnik podobieństwa równy 69,4%), a w nieco mniejszym stopniu - także do Niemiec i Wielkiej Brytanii (odpowiednio 63,4% i 62,6%). Natomiast

największy dystans instytucjonalny w sferze stosunków przemysłowych i rynku pracy istnieje w Polsce w stosunku do Szwecji (25,5%). Można zatem stwierdzić, że stosunki pracy i rynek pracy wykazują najwięcej cech zbliżonych do modelu śródziemnomorskiego.

Podobieństwo architektury instytucjonalnej w Polsce do modelu śródziemnomorskiego w badanym obszarze jest widoczne zarówno w sferze nakładów, jak i wyników. Dotyczy to przede wszystkim udziału osób uczących się przez całe życie oraz osób pracujących na podstawie umów na czas określony. Podobny jak w Hiszpanii jest również wskaźnik partycypacji pracowniczej i poziom uzwiązkowienia. Najmniej podobieństw dotyczy udziału osób młodych, które nie uczą się i nie pracują, oraz zasięgu układów zbiorowych pracy. W tych obszarach widoczne są natomiast silne podobieństwa Polski do Wielkiej Brytanii.

Rys. 2. Porównanie Polski do krajów odniesienia w obszarze rynku pracy i stosunków przemysłowych

Źródło: opracowanie własne.

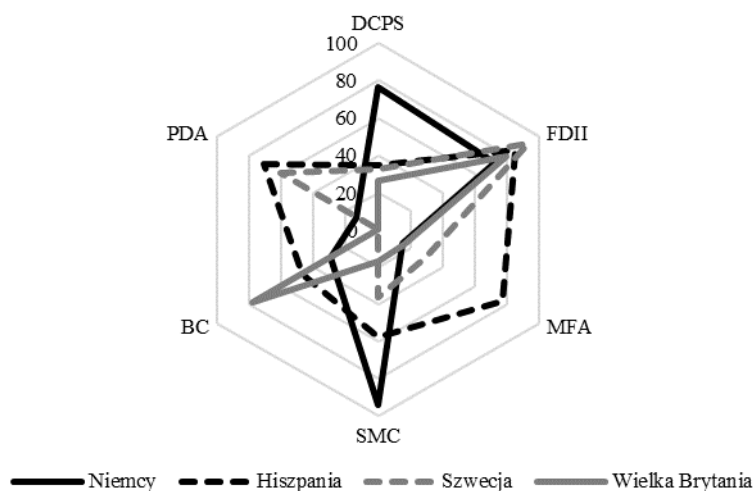
4.3. Pośrednictwo finansowe

Trzy pierwsze zmienne (kredyt krajowy dla sektora prywatnego [DCPS], napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych [FDII] i aktywa funduszy inwestycyjnych [MFA]) reprezentują sferę nakładów, zaś trzy ostatnie (kapitalizacja rynku akcji [SMC], koncentracja w systemie bankowym [BC] oraz wartość papierów dłużnych w portfelach [PDA]) opisują sferę wyników. Wszystkie zmienne (poza [BC]) zostały przedstawione jako odsetek PKB danego kraju.

Analiza wartości tych zmiennych wskazuje na największe podobieństwo Polski do Hiszpanii (62%), relatywnie mniejsze do Niemiec (50%) i Szwecji (42%), zaś najmniejsze do Wielkiej Brytanii (36%). Zatem w obszarze pośrednictwa finansowego Polska jest najbardziej zbliżona do modelu śródziemnomorskiego.

W przypadku zmiennej [FDII] bardzo duże podobieństwo występuje dla wszystkich czterech krajów odniesienia (72-93%). Jednak w przypadku wskaźników [MFA] i [PDA] Polsce najbliżej jest do Hiszpanii (odpowiednio 77% i 71%). Zresztą, różnice w wartości wskaźników podobieństwa dla wszystkich 6 zmiennych w przypadku Hiszpanii są relatywnie najmniejsze. Warto podkreślić, że pod względem kapitalizacji rynku akcji i wartości kredytów dla sektora prywatnego Polska cechuje się także bardzo dużym podobieństwem do Niemiec, zaś stopień koncentracji w systemie bankowym jest bardzo zbliżony do Wielkiej Brytanii.

Rys. 3. Porównanie Polski do krajów odniesienia w obszarze pośrednictwa finansowego

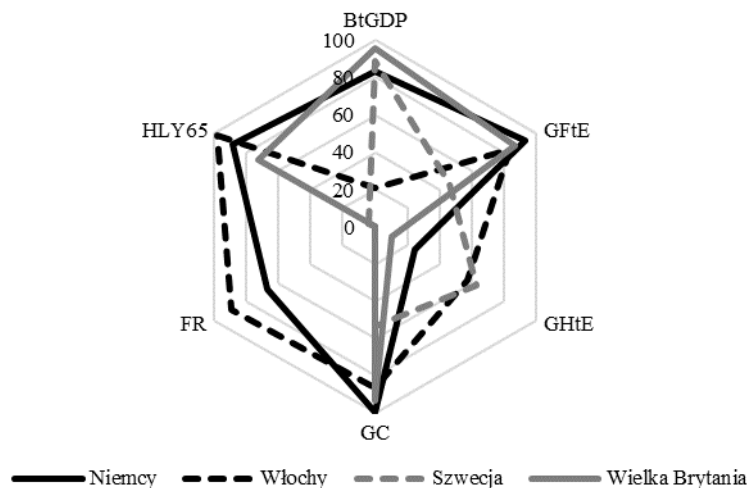
Źródło: opracowanie własne.

4.4. System zabezpieczenia społecznego

Zmienne: udział transferów w PKB [BtGDP], udział wydatków publicznych ukierunkowanych na rodziny w całości wydatków publicznych [GFtE] oraz udział wydatków publicznych na ochronę zdrowia w całości wydatków publicznych [GHtE] można traktować jako instytucjonalne determinanty systemu zabezpieczenia społecznego, zaś trzy kolejne zmienne: współczynnik Giniego [GC], współczynnik płodności [FR] oraz oczekiwana długość życia w zdrowiu dla osób w wieku 65 lat [HLY65] są miarami efektów działania tego systemu.

Analizując odpowiednie wartości wskaźników można stwierdzić, że Polska wykazuje najwyższy stopień podobieństwa do Niemiec, podobnie jak i pozostałe kraje EŚW11, z wyjątkiem Łotwy i Rumunii (największe podobieństwo do Włoch). Współczynnik podobieństwa Polski do Niemiec wynosi 75,9%, zaś w przypadku Włoch, Wielkiej Brytanii i Szwecji - odpowiednio 72,3%; 59,6% i 42,5%. Oznacza to, że architektura instytucjonalna w Polsce w analizowanym tu obszarze wykazuje największe podobieństwo do kontynentalnego modelu kapitalizmu.

Konstatacja ta opiera się przede wszystkim na zbliżonym poziomie wartości zmiennych GC i HLY65, opisujących efekty działania systemu zabezpieczenia społecznego (zmiennych wyników). Jednak już w przypadku współczynnika płodności najwyższy stopień podobieństwa do wartości tej zmiennej w Polsce wykazują Włochy. Natomiast dla zmiennych nakładów (opisujących uwarunkowania instytucjonalne systemu zabezpieczenia społecznego) podobieństwo nie jest już tak jednoznaczne. Podobieństwo do Niemiec jest najwyższe tylko dla zmiennej GFtE (przy bardzo niewielkich różnicach w porównaniu z Włochami i Wielką Brytanią), natomiast w przypadku zmiennych BtGDP i GHtE najbardziej zbliżonymi do Polski krajami są odpowiednio Wielka Brytania i Szwecja. Wyniki te mogą pośrednio dowodzić braku wewnętrznej komplementarności tego obszaru instytucjonalnego.

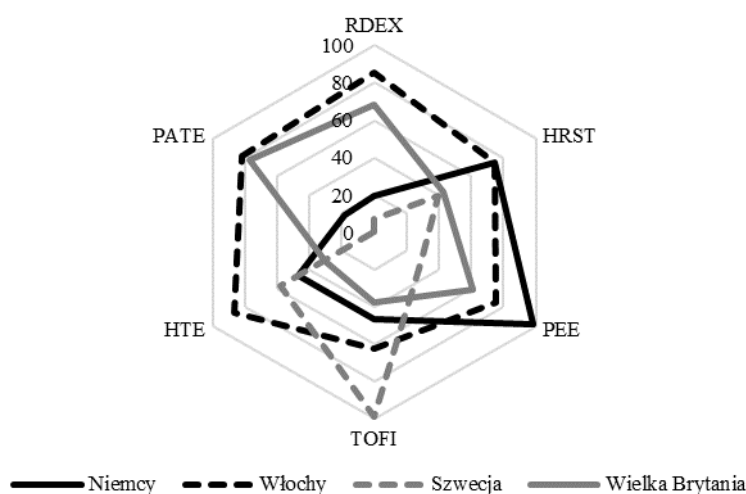

Rys. 4. Porównanie Polski do krajów referencyjnych w obszarze zabezpieczenia społecznego

Źródło: opracowanie własne.

4.5. System tworzenia wiedzy

W obszarze tworzenia wiedzy Polska wykazuje największe podobieństwo swej macrycy instytucjonalnej do Włoch (tj. modelu śródziemnomorskiego), najmniejsze zaś do Szwecji (model nordycki). Najwyższy stopień podobieństwa cechuje zmienne RDEX, PATE oraz HTE. Dla pozostałych zmiennych podobieństwo to, choć mniejsze, nadal jednak jest stosunkowo wysokie. Do gospodarki Niemiec gospodarka polska jest bardzo zbliżona jedynie pod względem wskaźnika PEE (publiczne wydatki na edukację). W przypadku pozostałych zmiennych nie można już jednak mówić o znaczącym podobieństwie Polski do modelu kontynentalnego. Podobna prawidłowość występuje przy porównaniach „Polska-Szwecja” oraz „Polska-Wielka Brytania” - zauważalne podobieństwo zaobserwowano tam jedynie w przypadku jednej zmiennej. W kontekście Szwecji tą zmienną jest TOFI, zaś Wielkiej Brytanii - PATE.

Rys. 5. Porównanie Polski do krajów odniesienia w obszarze tworzenia wiedzy

Źródło: opracowanie własne.

4.6. Rynek mieszkaniowy

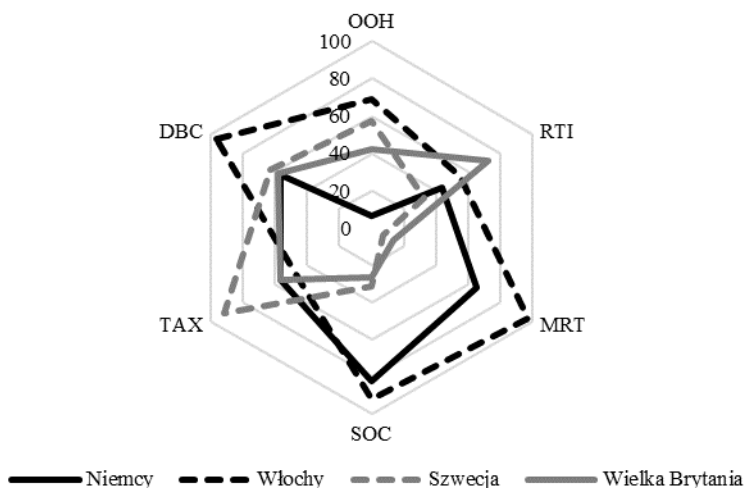
Zmienne: udział mieszkań będących własnością państwa [SOC], dochody z podatku od nieruchomości i łatwość uzyskiwania pozwoleń na budowę [DBC] można traktować jako mierniki instytucjonalnych uwarunkowań rynku mieszkaniowego w danym kraju, czyli zmienne nakładowe. Z kolei udział mieszkań własnościowych [OOH], relacja wysokości czynszu do dochodu [RTI] i wartość udzielonych kredytów miesz-

kaniowych (% PKB) [MRT] są miarami charakterystyk rynku mieszkaniowego w danym kraju (zmienne wynikowe).

Na podstawie powyższych sześciu zmiennych można wnioskować, że polski model kapitalizmu mieszkaniowego jest najbardziej zbliżony do modelu śródziemnomorskiego, określanego też czasem jako model katolicko-familijny. Współczynnik podobieństwa do Włoch wynosi 75,9%, a dla pozostałych 3 krajów odniesienia jest on wyraźnie niższy i kształtuje się na zbliżonym poziomie 51,6%, 47,1% i 44,8% odpowiednio względem Niemiec, Szwecji i Wielkiej Brytanii.

Warto natomiast zwrócić uwagę, że jeśli uwzględni się wyłącznie zmienne nakładowe, to podobieństwo Polski do Niemiec jest praktycznie takie samo jak Polski do Włoch – nieco większe pod względem skali obciążeń podatkowych i nieco mniejsze z punktu widzenia kryterium łatwości uzyskania pozwolenia na budowę czy zasobu mieszkań socjalnych. Z kolei pod względem zmiennych wynikowych Polska jest zdecydowanie najbardziej podobna do Włoch i to w tej grupie zmiennych należy dopatrywać się przyczyn wysokiego łącznego wskaźnika podobieństwa architektury instytucjonalnej rynku mieszkaniowego w naszym kraju do modelu śródziemnomorskiego.

W obszarze rynku mieszkaniowego większość krajów Europy Środkowo-Wschodniej z wyjątkiem Estonii i Litwy jest najbardziej zbliżona do Włoch. Te dwa ostatnie kraje, choć wykazują wysokie współczynniki podobieństwa do modelu śródziemnomorskiego, to jednak najbardziej zbliżone są do Niemiec.

Rys. 6. Porównanie Polski do krajów odniesienia w obszarze rynku mieszkaniowego

Źródło: opracowanie własne.

5. Najważniejsze ustalenia

Syntetyczne podsumowanie wyników dokonanej analizy porównawczej zawiera tabela 1. Podajemy w niej średnie współczynniki podobieństwa dla sześciu wyodrębnionych przez nas obszarów instytucjonalnych, obliczone dla każdego kraju EŚW11 i dla całej grupy, w relacji do czterech krajów odniesienia.

Tabela 1. Średnie współczynniki podobieństwa dla sześciu obszarów instytucjonalnych

Kraj EŚW	Kraj referencyjny			
	Niemcy	Hiszpania/Włochy	Szwecja	Wielka Brytania
Bułgaria	48,2	61,5	36,4	44,8
Chorwacja	57,1	70,9	36,2	42,2
Czechy	67,4	66,8	43,9	53,3
Estonia	62,7	59,8	47,0	55,4
Litwa	61,3	64,2	43,3	51,8
Łotwa	56,2	64,4	42,9	53,6
Polska	58,1	71,1	43,4	50,5
Rumunia	46,7	59,4	29,7	37,6
Słowacja	61,0	69,3	41,4	45,0
Słowenia	65,4	70,6	57,4	49,9
Węgry	64,8	68,3	44,6	51,2
Średnia	59,8	66,0	42,4	48,7

Źródło: obliczenia własne.

Lektura danych tabeli, w powiązaniu z wynikami bardziej pogłębionej analizy zawartości sześciokątów, pozwala na sformułowanie następujących, najważniejszych ustaleń z przeprowadzonego badania empirycznego.

1. Na poziomie średnich dla całej badanej grupy i wszystkich sześciu obszarów, kraje EŚW11 wykazują największe podobieństwo do śródziemnomorskiego modelu kapitalizmu, reprezentowanego przez Hiszpanię/Włochy. Wniosek ten wspierają trzy inne, powiązane ze sobą rezultaty badawcze. Po pierwsze, jak widać w tabeli 1, przeciętny współczynnik podobieństwa całej grupy do Hiszpanii/Włoch wynosi 66,0% i jest najwyższy wśród krajów referencyjnych (odpowiednio 59,8% dla Niemiec, 48,7% dla W. Brytanii i 42,4% dla Szwecji). Po drugie, współczynniki podobieństwa do Hiszpanii/Włoch przekraczają 60% we wszystkich sześciu obszarach instytucjonalnych, co nie jest regułą w przypadku pozostałych krajów odniesienia. Po trzecie, model śródziemnomorski stanowi najbliższy punkt referencyjny dla krajów EŚW11

w czterech z sześciu obszarów instytucjonalnych (wyjątek stanowią rynek pracy i system zabezpieczenia społecznego).

2. Równocześnie, kraje EŚW11 wykazują także dość dużą bliskość instytucjonalną do kontynentalnego modelu kapitalizmu, reprezentowanego przez Niemcy. Przy średnim współczynniku podobieństwa na poziomie ok. 60%, Niemcy stanowią najbliższy punkt odniesienia dla krajów EŚW w obszarze zabezpieczenia społecznego i zajmują drugie miejsce w większości pozostałych obszarów instytucjonalnych.

3. Na przeciwległym biegunie znajduje się nordycki model kapitalizmu, do którego badane kraje są najmniej podobne. Jedynym wyjątkiem jest obszar konkurencji na rynku produktów, gdzie współczynnik podobieństwa do Szwecji jest wyższy od 60%.

4. Na poziomie krajów, największe podobieństwo do modelu śródziemnomorskiego przejawiają Polska, Chorwacja i Słowenia (odpowiednie współczynniki wynoszą 71,1%, 70,9% i 70,6% - tab. 1). Na drugim krańcu znajdują się Rumunia (59,4%), Estonia (59,8%) i Bułgaria (61,5%).

5. Rozkład uzyskanych w naszej analizie współczynników podobieństwa w przekroju badanych krajów i obszarów instytucjonalnych wskazuje na dość znaczną jednorodność wzorca ewolucji instytucjonalnej krajów EŚW11. Z jednym tylko wyjątkiem (rynek pracy), we wszystkich wchodzących w grę obszarach instytucjonalnych dominująca większość krajów EŚW11 (dziesięć z jedenastu w trzech obszarach oraz dziewięć w dwóch pozostałych obszarach) zdaje się grawitować w stronę tego samego modelu kapitalizmu.

6. Jednak z drugiej strony warto też mieć świadomość, że w niektórych obszarach instytucjonalnych i w części krajów badanej grupy uzyskany obraz homogeniczności mógł być pozorny. Zastrzeżenie to wynika z faktu, iż w wielu przypadkach poszczególne kraje EŚW11 a nawet cała badana grupa wykazywały liczne przejawy instytucjonalnej bliskości równocześnie do więcej niż jednego modelu kapitalizmu (bardzo niewielkie różnice odpowiednich współczynników podobieństwa). Odnosi się to zwłaszcza do konkurencji na rynku produktów i stosunków pracy, gdzie występująca architektura instytucjonalna upodabnia analizowane kraje niemal w równym stopniu do śródziemnomorskiego, kontynentalnego i nordyckiego (rynek produktów) bądź też anglosaskiego modelu kapitalizmu (rynek pracy), przy współczynnikach podobieństwa we wszystkich przypadkach powyżej 60%. Podobne prawidłowości można też dostrzec na poziomie pojedynczych krajów EŚW11.

7. Interesujące rezultaty przynosi też oddzielna analiza zmiennych reprezentujących strony nakładów i wyników, ujętych w skonstruowanych przez nas sześciokątach. Wynika z niej m.in., że o ile większość krajów EŚW11 najbardziej przypomina śródziemnomorski model kapitalizmu w sferze osiągniętych wyników, o tyle kraje te – oceniane od strony zmiennych ‘nakładowych’ (infrastruktury instytucjonalnej) – wykazują znacznie większe podobieństwo do modelu kontynentalnego.

Na zakończenie warto sformułować jeden wniosek natury bardziej ogólnej. Otóż uzyskane przez nas wyniki implikują hybrydowy charakter wyłaniającego się w Polsce i innych krajach ESW11 modelu kapitalizmu oraz jego niespójność instytucjonalną. W wielu badanych krajach i obszarach istniejące matryce instytucjonalne wykazują jednocześnie podobieństwa do dwóch lub nawet trzech różnych modeli kapitalizmu zachodnioeuropejskiego. Równocześnie, w krajach tych występuje wyraźny deficyt komplementarności instytucjonalnych, będących immanentną cechą rozwiniętego kapitalizmu. Deficyt ten przejawia się m.in. poprzez znaczne rozpiętości między zmiennymi instytucjonalnymi reprezentującymi strony nakładów i wyników w krajach ESW11, a także liczne niedopasowania rozwiązań instytucjonalnych przyjętych w obrębie poszczególnych obszarów oraz pomiędzy tymi obszarami. W tym sensie niniejszy artykuł potwierdza i rozszerza niektóre wnioski formułowane wcześniej w literaturze przedmiotu. W szczególności, nasze wyniki pozwalają uprawomocnić i uogólnić ustalenia badawcze Mykhnenko (2005) dotyczące: (i) podobieństwa Polski do modelu śródziemnomorskiego i (ii) niespójności instytucjonalnych w powstającym w naszym kraju postkomunistycznym modelu kapitalizmu.

Literatura

- Amable B. (2003), *The Diversity of Modern Capitalism*, Oxford: Oxford University Press.
- ETUI (2013), *Database* (<http://www.etui.org>).
- Eurostat (2017), *Database* (<http://ec.europa.eu/eurostat>).
- Farkas B. (2011), *The Central and Eastern European Model of Capitalism*, "Post-Communist Economies", 23 (1), ss. 15-34.
- Farkas B. (2013), *Changing Development Prospects for the Central and Eastern European EU Member States*, paper presented at the 2nd Annual SPERI Conference, University of Sheffield, United Kingdom, 1-3 July.
- Global Competitiveness Report (2017), *Database* (<http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/>).
- Heritage Foundation (2017), *Index of Economic Freedom Database* (<http://www.heritage.org/index/>).
- Hypostat (2017), *Database* (<http://www.hypo.org>).
- Institutional Profiles Database (2017), <http://www.cepii.fr/institutions/EN/ipd.asp>.
- Mykhnenko V. (2005), *What Type of Capitalism in Eastern Europe? Institutional Structures, Revealed Comparative Advantage, and Performance of Poland and Ukraine*, "Discussion Paper", no. 6, Centre for Public Policy and Regions, University of Glasgow, September.
- North D. (1989), *Institutional Change and Economic History*, "Journal of Institutional and Theoretical Economics" (JITE), vol. 145, no. 1, ss. 238-245.
- OECD (2017), *Databases: Indicators of Product Market Regulation Database, OECD.Stat* (<http://www.oecd.org/eco/growth/indicatorsofproductmarketregulationhomepage.htm>; <http://stats.oecd.org/>).
- Autorzy (2016)

World Bank (2017), Databases: *World Development Indicators*, *Global Financial Development*, *Doing Business* (<http://databank.worldbank.org>).